

Case și oameni din București

ANDREI PIPPIDI. Născut în 1948, la București. Studii la Facultatea de Istorie a Universității din București. Stagii de cercetare la Paris, la CNRS, în 1974 și 1978, cu profesorii Pierre Chaunu și Jacques Le Goff, apoi la Oxford, la Wolfson College, în 1981–1982, cu lordul Dacre of Glanton (H.R. Trevor-Roper). Doctorate la Cluj, în 1981, și la Oxford, în 1986. Din 1970, membru al Institutului de Studii Sud-Est Europene din București. Din 1990, în corpul didactic al Facultății de Istorie la Universitatea din București, fiind din 1995 profesor de istorie a Evului Mediu european. Președinte al Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice în perioada 1997–2001. Director al Institutului Român de Istorie Recentă în anii 1999–2001.

A publicat următoarele cărți: *Contribuții la studiul legilor războiului în Evul Mediu* (București, 1974), *Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'âge moderne* (București–Paris, 1980), *Tradiția politică bizantină în țările române* (1983 și 2001), *Mihai Viteazul în arta epocii sale* (Cluj-Napoca, 1986, cu traducere în limba germană), *Rezerva de speranță* (București, 1994), *România regilor* (București, 1994), *Despre statui și morminte* (Iași, 2000), *Byzantins, Ottomans, Roumains. Le Sud-Est européen entre l'héritage impérial et les influences occidentales* (Paris, 2006).

A editat, între 1991 și 2001, șase volume de N. Iorga, cele mai importante fiind *Scrisori către Catinca* (București, 1991) și *Generalități cu privire la studiile istorice* (Iași, 1999).

ANDREI PIPPIDI

Case și oameni din București

Volumul II

HUMANITAS
BUCUREȘTI

Articolele din prezentul volum au fost publicate în revista *Dilema veche* în perioada august 2008 – august 2011.

Fotografii realizate de Radu Sandovici (pp. 9, 17, 29, 35, 40, 43, 48, 58, 61, 66, 73, 128, 137, 142, 152, 173, 191, 206, 209, 267, 289), Ioana Nedelcu (pp. 23, 284) și Rareș Avram / drepturi de autor deținute de Satiricon (pp. 54, 82, 85, 130, 157, 166, 175, 181, 187, 192, 198, 211, 222, 225, 230, 239, 272, 275, 278).

Redactor: Cătălin Strat

Coperta: Ioana Nedelcu

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Elena Dornescu

DTP: Andreea Dobreci

Tipărit la C.N.I. Coresi S.A.

© HUMANITAS, 2012

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

PIPPIDI, ANDREI

Case și oameni din București / Andrei Pippidi.

București: Humanitas, 2008–2012

2 vol.

ISBN 978-973-50-1938-9

Vol. 2 – 2012. – ISBN 978-973-50-3586-0

728(498 Buc.)

821.135.1-92

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372.743.382; 0723.684.194

Privirea străinilor

Bucureștii la 1810

Să nu ne mai uităm, măcar de data asta, la maidanele care știrbesc fronturile de case prin centrul orașului, acolo unde blocuri înalte vor lua locul caselor vechi, și să răsfoim documentele care ne spun cine și cum trăia în capitala Țării Românești acum două sute de ani. Eram atunci în toiul războiului ruso-turc din 1806–1812, deci sub ocupație militară rusească. Pacea încheiată la Iași în 1792 între aceiași beligeranți nu durase decât 15 ani. Generalul Kutuzov, care nu bănuia ce mare rol istoric îl așteaptă la bătrânețe, fusese însărcinat cu guvernarea Principatelor și, pregătind luarea lor în primire de către administrația țaristă, a dat dispoziții în vederea unui recensământ al clădirilor și al locuitorilor din București. Informațiile cu caracter demografic din acea statistică au fost culese din 1958 dintr-o arhivă de la Moscova, dar n-au fost încă folosite pe deplin de către istoricii noștri.

Ca populație a orașului au fost înregistrate 24412 persoane, ceea ce reprezintă desigur o cifră inferioară realității, având în vedere că microfilmele cuprind numai fragmentar datele culese de anchetatori. Oricât ar fi fost de mari pierderile suferite de-a lungul secolului al XVIII-lea din pricina invaziilor străine, a incendiilor, a inundațiilor și a epidemiilor, nu se poate ca populația să fi rămas la nivelul din epoca lui Brâncoveanu.

Mai probabil, ea se va fi dublat. Din cele 89 de mahalale pe care o altă „catagrafie” le înregistra în același an, nu sunt examinate

aici decât 34, dar foarte amănunțit, casă cu casă. Numărul clădirilor puse la socoteală era de 10 103 pentru întregul oraș, iar media locuitorilor pentru fiecare casă poate fi apreciată între 4 și 5, pe două generații, sau chiar trei. Uneori, împreună cu familia locuiau slugi sau alți lucrători.

O situație care ne interesează aici este aceea a meseriei specializate în construcții. Un singur „arhitecton”: românul Nicolae, menționat cu soția sa, Catinca, și cu o pereche în serviciul lor. Adresa este neprecizată, dar în vecinătate locuiau grecii Paraschiv și Costea, amândoi cu titlul de „meimarbașa”, adică tot arhitecți, dar de un grad superior, a căror formație profesională fusese dobândită în Imperiul Otoman. Datele furnizate de acest recensământ îngăduie atât o clasificare a bucureștenilor ca poziție socială, cât și o imagine a mozaicului etnic pe care-l constituia populația orașului.

Boierimea, din care apar 71 de familii, cuprinde 867 de persoane – bărbați și femei. Ca oameni ai bisericii avem 299 de preoți și diaconi și 294 de preotese. Categoria profesională cea mai numeroasă și totodată foarte diversificată era cea a meșteșugarilor – 4667, de ambe sexe. De la ceasornicari și giuvaergii la clopotari sau lăcătuși, de la cărămidari, zidari ori șindrilari la dogari, rotari și vizitii, de la tabaci la blănari, de la sobari la olari, de la bragagii sau iaurgii la cafegii și simigii, de la coșari la lumânărari, de la zugravi la lăutari – se perindă prin fața noastră o întreagă lume din hărnicia căreia s-a întrupat viața unei societăți pe care o uităm. Cât despre țigani, 1 121, numărul lor relativ mic se explică prin faptul că documentul se referă doar la o parte din teritoriul orașului, precum și prin apartenența lor la categoria robilor; probabil că alții au fost înscrși la rubrica „săraci lipsiți de hrană”. Lacunele recensământului nu permit să se considere cifra de 862 drept numărul total al evreilor localnici, la care s-ar mai adăuga cei aflați sub protecție străină: supușii austrieci sau chiar francezi. Alogenii erau mii, îndeosebi datorită prezenței acelor sud-dunăreni, bulgari și sârbi, care se refugiaseră în Țara Românească după 1807, pentru a nu fi

victimele represaliilor cu care otomanii răspundeau vremelnicei ocupări de către armata rusă a malului drept al fluviului. Să se rețină de asemenea marele număr de ciobani, văcari, porcari, plugari, pescari, stupari, vieri și grădinari: acum două veacuri, Bucureștii nu-și pierduseră caracterul semiagrar.

Cum eram în 1827

Are vreun rost să răsfoim prin vechi povestiri de călători, când, sub ochii noștri, acest oraș se preface vertiginos? Sigur că are. Trebuie să știm de la ce am plecat. Ușurința cu care oricine se apucă să planteze oriunde clădiri noi, sfidând și înfățișarea tradițională a împrejurimii, și nevoile populației cartierului, se explică numai prin totală ignoranță. București nu începe astăzi cu dumneata, care ai venit dăunăzi și care nu vezi între strada pe care locuiești și una din Milano, să zicem, sau din Tel Aviv decât diferența de confort.

În revista *Tinerimea română* din 1899, Emilia Cioranu, care era o studentă urâtă și savantă, și Alexandru-Sadi Ionescu, bibliotecar la Academie, au publicat câteva pagini intitulate „Un călător englez în Muntenia după Eterie”. Cartea din care ei au tradus aceste impresii de călătorie a apărut în 1830 la Londra, fiind scrisă de un căpitan din marina regală britanică, Charles Colville Frankland pe numele său, la întoarcerea de la Constantinopol. Pe drum, văzuse Troia și Atena, Cipru, Siria și Egipt. La 2 aprilie 1827, notează în jurnalul său: „am zărit din depărtare turnurile Bucureștilor așezate cam în groapă”; pe intrarea dinspre Pitești, a intrat după vreo oră în capitala Țării Românești. „Străbăturăm acest oraș murdar și împrăștiat, ce prezenta o amestecătură curioasă de lux european și mizerie și sărăcie orientală.” În linii mari, contrastul a rămas. „Traserăm la hotelul «Europa», unde am fost serviți bine și curat, lucru de care eram foarte mulțumiți, căci de vreo nouă zile nu mai dormisem în

pat decât la Pesta.” În cort sau în trăsură, fuseseră chinuiți de țăntări. Numele hotelului arată de atunci năzuința de a împinge granița continentului mai la est. Totuși, acest ideal îi părea unui occidental departe de realizare. Frankland era de părere că „poporul de aci începe să se deosebească de cel european; fiind mai aproape de Orient, împrumută mai lesne obiceiurile și costumele orientale”.

Prima vizită a făcut-o la consulatul britanic, care „se află într-o casă elegantă, așezată în mijlocul unei grădini aranjate în felul celor europene”. Dar, până acolo, au mers pe „străzi pardosite cu dușumele” și au întâlnit „câteva calești pompoase și niște trăsuri de modă veche, bine lustruite, ale căror ornamente străluceau ca aurul. În ele sta răsturnat câte un boier cu un calpac imens, lucrat în catifea roșu-aprins sau verde, și îmbrăcat cu o mantie bogat împodobită cu blană”. În aceeași seară, vizitatorii au fost în audiență la domn, care era atunci Grigore Dimitrie Ghica și care nu era prea ocupat, dacă i-a putut primi imediat, cu ciubuc și cafea. Conversația cu străinii, în italiană și franceză, a fost prin interpret. Aspectul palatului nu i-a impresionat: „seamănă cu o locuință privată a unui nobil german sărac”. În schimb, la recepția la care i-a invitat un compatriot stabilit în București și la care au cunoscut o seamă de boieri și cucoane, căpitanul englez a fost atras de frumusețea bucureștencelor. Una dintre ele, îndeosebi, „avea o frumoasă figură clasică grecească, cu genele arcate ca semiluna, ochii dulci, ce străluceau ca cei de gazelă, păreau că se topec, mâinile și brațele ca un model de statuie și frumosul ei bust acoperit cu o mică jachetă superbă de catifea neagră, brodată cu aur”. Manierele elegante, vorba „animată și plăcută” (deci, fără traducător) l-au fermecat pe Frankland, care declară: „Numai pentru plăcerea de a o vedea făcea să vii atâta drum de la Viena!” Doamna aceea, Maria Bălăceanu, avea atunci 24 de ani și era fiica poetului Alecu Văcărescu.

Alte observații se referă la orașul București, „așezat pe un râu mic, numit Domnitza, care se unește cu râul Argeș puțin mai la sud-est de București și se varsă în Dunăre mai jos de Giurgiu”. Despre

numărul fundațiilor religioase, informațiile autorului, exagerate, au fost culese de la consulul Angliei: „70 sau 80 mănăstiri de călugări, 360 de biserici, 20 sau 30 mănăstiri de călugărițe”. Noaptea, iluminatul public era redus la „torțele primitive și grosolane”, bucăți lungi de brad aprinse la un capăt, pe care le purtau niște zdrențăroși alergând în fața trăsurilor.

În concluzie: „Curioasa amestecătură a costumelor și obiceiurilor orientale și europene ce le observă un străin la fiecare pas în București îl face să fie un loc într-adevăr interesant pentru un călător.”

Cuprins

Privirea străinilor

- Bucureștii la 1810 **7**
- Cum eram în 1827 **10**
- Orașul contrastelor **13**
- Capitala lui Cuza **15**
- La București după
Independență **18**
- Un vizitator din 1913 **21**
- Un vechi martor al României
pitorești **24**
- București 1937 **27**
- Impresiile unui oaspete
francez (I) **30**
- Impresiile unui oaspete
francez (II) **32**
- Portretul unui oraș dispărut **35**
- București în timpul războiului.
O mărturie franceză **38**
- De la un călător la altul **41**

Martori români

- Dintr-o veche conferință **47**
- Istorie și arhitectură, cum le vedea
Iorga **50**
- Fotografii vechi **53**
- Bucureștii ce se duc* **56**
- De la Mateiu citire **59**
- S-a mai întâmplat odată **62**

- Bucureștii lui N. Iorga **65**
- Bucureștii lui Mihail Sebastian **68**
- Bucureștii lui Tudor Vianu **71**
- Bucureștii lui G. Călinescu **74**
- A fi bucureștean **77**
- Taiorul gri **80**
- Casele poezilor **84**

Curiozități bucureștene

- Târgul de antichități **89**
- Să lăsăm cenușa în pace **92**
- Pantheonul, varianta în aer
liber **95**
- Cerșetori și bicicliști **97**

Perspective europene

- Cum se nasc și mor orașele **101**
- Poveste despre două orașe **104**
- Pentru o listă a drepturilor **107**
- Cum se reconstruiește
o capitală **110**
- Istorie și peisaj **113**
- Alla turca* **115**
- Abominabilul inimaginabil **118**

Pentru protejarea patrimoniului

- Un vechi proiect pentru sistematizarea Bucureștilor **123**

Ce primărie am avut! 126
La originea urbanismului
bucureștean 129
O societate de pe vremuri 132
G.M. Cantacuzino în București
135

Grigore Ionescu, strada și omul
138

Semne totuși încurajatoare 141
Bune și rele 143

Se restaurează o casă 146

Lacrimile caselor 149

Educație și poezie 151

Patrimoniofobie 154

În apărarea străzii Berzei 157

La plecare 160

București în Midsomer 163

Ce se va alege de orașul
nostru? 166

Cu furie

Memoria negată 171

Un colț din vechiul București 174

Tot despre Mântuleasa 178

Ruina de la Sfinții Apostoli 181

În jurul Bisericii Doamnei 184

Biserica Sibilelor 186

Palatul Popescu 189

Casa Macca 192

Bulevard de închiriat 196

Casa cu pisici 199

Războiul Crimeii și viermii
de mătase 201

Casa Slătineanu 204

Casa Sutzu 207

La un colț de stradă 210

Casa lui Anghel Demetrescu 213

O casă de ministru 215

Casa cu statui 218

Încă o casă cu statui 221

Oprți distrugerea! 224

Casa din Popa Rusu 227

Încă o casă pustie 230

Case închise, case pierdute 233

Chiar nu vă pasă defel? 236

Încă un monument istoric
incendiat 238

Cronica unei crime anunțate 240

Alte potlogării 244

Eminescu, 58 246

Trei milioane, ați spus? 248

Crima din strada Maria Rosetti
250

Un scandal 252

Tupeu maxim 255

Cinema Dacia 258

Pe strada Matei Basarab 261

Pe strada Batiște 263

Moara Assan 265

„Desființare de construcție” 268

Alarmă pe Dionisie Lupu 271

Pe Calea Moșilor 274

Vizite prin vecini 277

Prea târziu 280

Casa din Calea Plevnei 282

Alt profesor, altă casă 285

Iarăși o casă de profesor 287

Ninge peste casa lui Eliade 290

Sufletul meu e mort 293

În apărarea lui Marcel Iancu 296

Din nou la Bellu 298